

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ศึกษาเฉพาะกรณีข้าวและยางพารา ตั้งแต่ พ.ศ.2439 – 2539 ซึ่งครอบคลุมเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุง และพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสงขลา มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของข้าวและยางพารา ที่มีผลต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนาและชาวสวนยางพาราในท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยศึกษาปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต การบริโภค การค้าขายแลกเปลี่ยน ตลอดจนปัญหาต่างๆที่เกิดจากการผลิตข้าวและยางพารา โดยเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ชาวนาและชาวสวนยางพารามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ของตนเอง

ผลการศึกษาพบว่าสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะชาวนาในช่วงก่อน พ.ศ.2453 มีสภาพเศรษฐกิจพอเพียงชีพตามแบบศักดินา มีวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมคือ ทุกขั้นตอนการผลิตตั้งแต่การไถ ปักดำ เก็บเกี่ยว อาศัยแรงงานคน สัตว์เลี้ยง และน้ำฝนเป็นสำคัญ ควบคู่ไปกับการใช้เครื่องมือในการทำนาที่ไม่สลับซับซ้อน เช่น ไถ คราด จอบ เสียม ซึ่งบางส่วนเป็นของที่ทำขึ้นเอง บางส่วนซื้อจากท้องถิ่นใกล้เคียง โดยมีจุดมุ่งหมายในการผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัวเป็นสำคัญ อาจมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันบ้างเล็กน้อยเพื่อให้พอเพียงในสิ่งจำเป็นเท่านั้น ส่วนการค้าขายแบบเศรษฐกิจการค้าตามระบบทุนนิยม จะปรากฏให้เห็นในชุมชนสังคมเมือง โดยเฉพาะเมืองท่าชายทะเล เช่น เมืองสงขลา แต่การก่อตัวของระบบทุนนิยมจะเป็นไปอย่างเชื่องช้า ไม่เกิดนายทุนอิสระ เพราะกำไรจากการค้าขายไม่ได้นำมาผลิตซ้ำ แต่นำไปเพื่อรักษาระบบศักดินาให้คงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีมากกว่า สำหรับวิถีชีวิตของชาวนาจะอยู่ใต้ระบบศักดินา ถูกขูดรีดผลผลิตส่วนเกินในรูปของการเกณฑ์แรงงาน เสียสุขภาพกายให้กับรัฐและถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐเอาเปรียบ นอกจากนี้ รัฐยังสนใจละทิ้งการดูแลทุกข์สุขของชาวนา ทำให้พวกเขาเลือกที่จะรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือตัวเอง มีความเกื้อกูล และเอื้ออาหารต่อกัน ตลอดจนร่วมกันสร้าง เครือข่ายเพื่อป้องกันและพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สินของกันและกันมากกว่าจะพึ่งอำนาจรัฐ

สภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิต ของชาวนาและชาวสวนยางพาราในช่วง พ.ศ.2453 - 2500 เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยชาวนาเริ่มหันมาผลิตข้าวเพื่อขาย ในขณะที่ผู้คนที่อยู่ในบริเวณเชิงเขาหรือพื้นที่สูงเริ่มหันมาปลูกยางพาราเป็นอาชีพเสริม

ในส่วนของชาวนา การผลิตข้าวจำแนกได้เป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการผลิตข้าวในพื้นที่ขนาดใหญ่ ดำเนินการโดยนายทุนจีนมีเป้าหมายในการผลิตเพื่อขาย มีการใช้เครื่องจักรช่วยในการทำนา เป็นการทำนาแบบครบวงจร เริ่มตั้งแต่การปลูก การเก็บเกี่ยว การแปรรูป และการขาย และเนื่องจากนายทุนจีนเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้ซื้อและผู้ขาย จึงสามารถเลือกขายผลผลิตของตนเพื่อแสวงหากำไรได้เต็มที่ ทำให้สามารถแสวงหาผลกำไรจากการลงทุนของตนได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ยิ่งกว่านั้น การเป็นผู้ซื้อข้าวเปลือกของชาวนาโดยใช้วิธีกตราคาและโก่งน้ำหนักรักยิ่งทำให้นายทุนจีนได้รับผลประโยชน์มากมายจากการผลิตข้าวเพื่อขาย ส่วนที่สอง คือการทำนาในพื้นที่ขนาดเล็กของชาวนาในท้องที่ การเริ่มผลิตข้าวเพื่อขายเกิดจากความจำเป็นที่ต้องใช้จ่ายเงินสำหรับการศึกษาของบุตรหลาน และเพื่อเลื่อนฐานะของตนเองและครอบครัวเป็นสำคัญ การผลิตข้าว โดยจะขายผลผลิตเฉพาะในส่วนที่เหลือจากการบริโภคเท่านั้น การผลิตยังใช้วิธีดั้งเดิม ฟังฟังทรัพยากรภายในชุมชน ไม่มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต แต่ใช้วิธีขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลการผลิตเป็นหลัก

ในช่วงนี้ ถึงแม้จะมีระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวนามากขึ้น แต่ส่งผลกระทบเฉพาะในส่วนการศึกษาและซื้อหาเครื่องอุปโภค บริโภคที่จำเป็นเท่านั้น เงินจึงไม่จำเป็นมากนัก เพราะทรัพยากรในท้องถิ่นมีความสมบูรณ์ สามารถหล่อเลี้ยงการดำรงชีพของ ชาวนาได้อย่างดี ระบบเงินจึงยังไม่อาจเข้ามาทำลายความสัมพันธ์ที่ดั้งเดิมของวิถีชีวิตแบบเดิมได้

สำหรับการทำสวนยางของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลานั้น เริ่มต้นด้วยทุนจีน แรงงานจีน ภายใต้การสนับสนุนเป็นอย่างดีของรัฐบาลไทย หลังจากนั้นจึงค่อยแพร่หลายไปสู่คนไทยซึ่งส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็ก ในระยะแรก จะเป็นการปลูกยางพาราเป็นอาชีพเสริม เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว มีวิธีการผลิตที่ล้าสมัย ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่ำ ถูกพ่อค้ากตราคารับซื้อ การไม่ปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตและฟังฟังทรัพยากรภายในชุมชน ทำให้ระบบทุนไม่สามารถแทรกตัวเข้ามาขูดรีดในขั้นตอนการผลิตได้ คงทำได้เฉพาะในขั้นตอนการซื้อขายผลผลิตเท่านั้น ซึ่งแม้ผลผลิตเหล่านี้จะถูกกตราคาแต่ก็ไม่กระทบต่อชีวิตชาวสวนชาวนามากนักเนื่องจากต้นทุนการผลิตต่ำมาก ดังนั้นระบบทุนนิยมที่ก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงส่งผลต่อวิถีชีวิตและสภาพเศรษฐกิจของคนเหล่านี้ไม่มาก

ในช่วง พ.ศ. 2500 – 2539 สภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนาและชาวสวนยางพารา ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ทั้งนี้เกิดจากชาวนาเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากการผลิตข้าวเพื่อบริโภคมาเป็นเพื่อการค้าขาย และในขณะเดียวกัน ชาวสวนยางพารา

ได้เปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากเพื่อเป็นอาชีพเสริมมาเป็นอาชีพหลัก ทำให้ระบบทุนนิยมแทรกตัวเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว ควบคุมเป้าหมายการผลิต บังคับการผลิต ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด ส่งผลกระทบต่อชาวนาและชาวสวนยางพาราอย่างกว้างขวาง

ในส่วนของชาวนา การตัดสินใจปลูกข้าวเพื่อขายทำให้ชาวนาต้องหันไปพึ่งพิงปัจจัยภายนอกชุมชน เช่นรถไถ ข้าวพันธุ์ใหม่ ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันระบบนิเวศน์และความสมบูรณ์ของพื้นดินได้ลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะผลของการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เช่นปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช ทำให้ค่าใช้จ่ายในการซื้อหาปัจจัยการผลิตและสิ่งของอุปโภคบริโภคเพื่อดำรงชีพสูงขึ้นไปด้วย ในขณะที่เดียวกันการผลิตเพื่อขายก็ทำให้วิถีชีวิตของชาวนาผูกติดกับตลาดมากขึ้น มีความเสี่ยงกับกำไรขาดทุนมากขึ้น ต้นทุนการผลิตที่สูงส่งผลให้ชาวนาขาดทุน หากขายข้าวได้ราคาต่ำ หรือทำนาไม่ได้ผลเพราะภัยธรรมชาติ ชาวนา ก็จะประสบภาวะขาดเงินทุนในการผลิตซ้ำ จำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อนำมาใช้จ่ายในครอบครัวและซื้อหาปัจจัยเพื่อเพาะปลูกในฤดูกาลต่อไป ชีวิตชาวนาจะเริ่มถูกกดดัน และถูกบงการการตัดสินใจในการเพาะปลูกโดยตลาด แทนการเลือกตัดสินใจด้วยตนเองดังเช่นในอดีต

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ในชุมชนทั้งด้านการผลิตและสังคมเองก็เริ่มจางหาย การออกปาก ซอมือ ถูกแทนที่ด้วยการใช้เงินจ้าง ชุมชนที่เคยเกาะตัวกันแน่น เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เริ่มอ่อนแอ ผู้คนเริ่มคิดถึงและแสวงหาเงิน เพื่อนำมาใช้จ่ายและซื้อปัจจัยการผลิตแทนการแสวงหา น้ำใจ ซึ่งเป็นสิ่งดีงามจึงเริ่มสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย ในขณะเดียวกัน สภาพเศรษฐกิจของชาวนาที่เริ่มทรุดต่ำลง ซึ่งเกิดจากการที่ชาวนาขายข้าวขาดทุน และบางครั้งก็ทำนาไม่ได้ผล เกิดปัญหาหนี้สินมากมายก็ส่งผลให้คนหนุ่มสาวเริ่มละทิ้งไร่นา ออกจากชุมชนไปหางานทำในตัวเมือง การทำนาจึงเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว สภาพไร่นาที่ถูกทิ้งร้างจึงเป็นภาพที่พบเห็นได้ทั่วไปในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

สำหรับชาวสวนยางพารา จะมีสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือหลังจากเปลี่ยนเป้าหมายจากการผลิตเป็นอาชีพเสริมมาผลิตเพื่อเป็นอาชีพหลักแล้ว ชาวสวนต้องลงทุนมากขึ้นเพื่อซื้อยางพันธุ์ดี ต้องบำรุงรักษาและปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตให้ดีขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นในขณะที่ขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ ส่งผลให้ชาวสวนมีกำไรจากการขายผลผลิตน้อยมาก ในบางครั้งถึงกับขาดทุน ทำให้การสะสมทุนเกิดขึ้นได้ยาก เงินที่ได้จากการขายผลผลิตพอเพียงเฉพาะการดำรงชีพภายในครอบครัวแต่ละวันเท่านั้น เมื่อต้องการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตหรือเกิดเจ็บป่วย หรือต้องใช้เงินเพื่อส่งเสียบุตรหลานเล่าเรียนสูงขึ้น ก็ต้องกู้หนี้ยืมสิน ดังนั้น ชาวสวนยางพาราบางรายจึงต้องเปลี่ยนสภาพสวนยางพาราเป็นสวนผลไม้เพราะให้ผลตอบแทนมากกว่า

และบางรายต้องทำอาชีพเสริมเพื่อให้มีเงินพอมาเลี้ยงครอบครัวได้ ส่วนหนุ่มสาวก็ละทิ้งสวนยางเพราะเห็นว่าเป็นอาชีพที่เหนื่อยยาก และมีรายได้ไม่พอรายจ่าย จึงหันไปทำงานตามโรงงาน อุตสาหกรรม ปล່อยให้การทำสวนยางตกเป็นภาระของผู้สูงอายุซึ่งขาดเรี่ยวแรงในการขยายพื้นที่เพาะปลูก ซ้ำร้ายกลับมีแนวโน้มจะลดขนาดพื้นที่ลงเรื่อยๆ เพราะการแบ่งมรดกและการขายสวนยางไปเพื่อประกอบอาชีพอื่น อนาคตการทำสวนยางพาราขนาดเล็กจึงอยู่ในสภาพที่น่าห่วงใย

ปัญหาของการทำนาและทำสวนยางพารา เกิดจากการขายผลผลิตได้ราคาต่ำ ชาวนาและชาวสวนประสบภาวะขาดทุนอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ผลผลิตไม่มีคุณภาพ ถูกพ่อค้ากดราคา และโก่งน้ำหนักราคา ดังนั้น ผู้คนทั้งสองอาชีพจึงพยายามแก้ปัญหาโดยการรวมกลุ่มกันพัฒนาผลผลิตของตนให้มีคุณภาพ และรวมกลุ่มกันขายเพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าซึ่งจะช่วยให้ขายผลผลิตได้กำไรมากขึ้น แต่การรวมกลุ่มยังขยายตัวไม่มาก ความสำเร็จจึงยังอยู่ในวงแคบ

ในทัศนะของผู้เขียน รัฐต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงกระตุ้นให้มีการรวมกลุ่มของผู้คนในชุมชนให้มากขึ้น ในขณะเดียวกัน ผู้คนในท้องถิ่นจะต้องลดการผูกติดอยู่กับตลาด ต้องลดการปลูกพืชเชิงเดี่ยว หันไปทำไร่นาสวนผสมให้มากขึ้น และต้องเร่งฟื้นฟูความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ของท้องถิ่นกลับมาด้วยการลดการใช้ปุ๋ยและสารเคมี หันกลับไปใช้อินทรีย์วัตถุและยากำจัดศัตรูพืชจากธรรมชาติให้มากขึ้น ซึ่งนอกจากจะช่วยลดต้นทุนการผลิตแล้ว ยังช่วยให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น ผู้คนมีสุขภาพดีขึ้นอีกด้วย ในส่วนของรัฐ ควรเร่งกระตุ้นให้มีการบริโภคผลผลิตภายในประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะยางพารา เพื่อลดการพึ่งพาตลาดต่างประเทศ ควรเร่งวิจัยพันธุ์ยางพาราและข้าวที่ให้ผลผลิตสูงขึ้นตลอดจนส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยรัฐต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง คอยให้ความช่วยเหลือทั้งทางวิชาการ และงบประมาณให้เพียงพอต่อความจำเป็น แทนการชี้หน้าดังเช่นที่ผ่านมา วิธีการเหล่านี้ อาจช่วยให้สภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนาและชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลากลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาอีกครั้งก็เป็นได้

ABSTRACT

The objective of this research is to study the impact of rice and rubber on the economy and society of the planters in the Songkhla Basin from 1896-1996. This study also includes the impact of the factors, both inside and outside the country, that affected the production development, the relation of the production to, consumption and purchasing. It also focuses on the problems caused by rice and rubber production.

The study finds that before 1910, the economy and the way of life of the peasants in Songkhla Basin were under feudal system. The farmers used the old traditional production processes. They depended on natural sources and primitive tools. The purpose of growing rice was mainly for family consumption, not for trade. The purchasing under the capitalist system occurred only in urban regions, in particular, the coastal towns like Songkhla. There was no capitalist since the profits were used for supporting the feudalism, not for recovering the cost of production. The peasants' lives under feudal system were torturous. They were tyrannized and requisitioned by the government. Thus, they had to form a community cooperation to protect themselves.

Between 1910-1957, the economics and lifestyles of rice and rubber planters were changing. The rice planters began to grow rice for trade while those who stayed on the higher land began to plant rubber trees as their secondary occupation.

Rice production can be divided in to two categories. The first one was production in vast area by the Chinese capitalists. The production was for trade. They used machines to do the coordinate process cultivation. They could gain high profits as they not only produce and sell the rice, but also cheated peasants by purchasing at very low prices.

The second one was production in small area by local peasants. The aim was to sell the overproduction rice to gain money and use as their children's educational capital and to upgrade their social status. This production was of the traditional system. There was no technological improvement, but the rice growing area was expanded.

Money did not play a major role for the peasant as there was an abundance of natural resources. The capital was used for supporting education and purchasing consumer goods only.

The rubber planting in Songkhla Basin was begun with Chinese funds and labor under the support of the Thai government. Later, Thai farmers took on the planting as their secondary occupation to support their family income. The planting technique was old; the products had low quality and the merchant forced the price down. However, as the cost of rubber production was low, the low price of the rubber did not bother the planters. Thus, capitalism did not affect their lives in particular.

Between 1957-1996, the economic and social conditions of the lives of the rice and rubber planters changed dramatically. For the rice planters, the explicit change was the alteration in their way of life from self-sufficiency through production to production for trade. Meanwhile, the rubber planters took on rubber planting as their vocation. Thus capitalism was introduced to the community. The market was run by the invisible hand.

Rice production for trade required new means of production such as tractors, insecticides and chemical fertilizer. Thus the production costs increased and the prosperity of the ecosystem decreased. The rice planters tended to depend more on the market system. If they had to sell the rice at low price, or could not do the harvesting because of natural perils, they would lose out and have no budget to produce rice in the next season. They had to raise a loan for the family needs and for purchasing the materials needed for production for the next cultivation. Also, they had to plant according to the demand of the market.

Furthermore, the good relationship within the community began to fade away. Money played a crucial role in the society as farmers had to purchase the production materials and consumer goods. People began to show a lack of mercy. Meanwhile, the failure of cultivation motivated the younger generation to leave their communities and abandon the fields to find new jobs in the urban region.

On the same hand, the economy and way of life of the rubber planters were much the same as the rice planters. Taking rubber planting as their vocation, the planters had to pay for good quality rubber and for improving the production

technology. The cost of production increased while the price of the produced rubber was low. The planters had low profits or even deficits. There was no reserve fund as the money was used for daily consumption. The rubber planters, too, had to take loans when extra money was needed. Some gave up and changed to fruit orchards since they provided more profit. Some found new secondary occupations. The youngsters then tended to leave the farm to work in factories and let the elderly, who were lacking of strength to expand the farm, take care of the field. The division of land due to inheritance also decreased the size of the field.

The problem in rice and rubber planting was that the planters were in deficit for many reasons, such as, the products had low quality, the merchants rolled the prices back and cheated. Thus, each farmer tried to form a cooperation and improve their products and to enhance the chance of bargaining. However, there was only little cooperation and success was rather limited.

In my opinion, the peasants should be less dependent on the market system. They ought to do multi farming instead of mono farming and revive the ecosystem by using organic fertilizer and natural insecticides instead of chemical ones. Meanwhile, the government should urge coordination among the peasants. The campaign of using Thai products made from rice or rubber should be launched. There should be more research on rubber and rice seeds. Moreover, the government should allocate enough budgets and academic support to the planters rather than guiding them or telling them what to do. These methods may help improve the economy and way of life of the rice and rubber planters in Songkhla Basin in the future.